

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII LINGVISTICE ȘI LITERARE

ȘCOALA CLUJEANĂ POSTBELICĂ DE GRAMATICĂ A
LIMBII ROMÂNE CONTEMPORANE. IDEI, CONCEPTE,
TERMENI, FORMULĂRI

REZUMAT

Conducător de doctorat:

PROF. UNIV. DR. G. G. NEAMȚU

Student-doctorand:

PUȘCAȘ DANA AURORA

2015

REZUMAT

Teza noastră de doctorat, intitulată *Școala clujeană postbelică de gramatică a limbii române contemporane. Idei, concepte, termeni, formulări*, încearcă să evidențieze aportul lingviștilor clujeni din perioada postbelică la continuarea, dezvoltarea și diseminarea principiilor și ideilor fundamentale ale înaintașilor legate de problemele limbii române.

Abordarea acestui subiect ne-a fost sugerată de faptul că, până la ora actuală, n-a existat o asemenea lucrare, ci numai câteva articole disparate (vezi bibliografia) care prezentau doar aspecte de ansamblu, teoretice, privitoare la activitatea lingviștilor clujeni din anii de după război.

Lucrarea noastră prezintă Școala clujeană de gramatică din perioada postbelică, prin reliefarea contribuției deosebite a gramaticienilor grupați în jurul profesorului D. D. Drașoveanu, considerat drept creator al așa-numitei „Școli de sintaxă relațională neotradițională”. Dar pentru ca realizările și nivelul științific, la care au ajuns lingviștii clujeni din perioada actuală, să devină comensurabile cu faptele înaintașilor, am dedicat primul capitol al tezei noastre perioadei interbelice, în care am prezentat succint activitatea corifeilor Școlii clujene în frunte cu Sextil Pușcariu, cel care a inițiat și formarea *Muzeului Limbii Române*, în fapt, primul institut românesc de lingvistică. Studiile și articolele publicate în paginile *Dacoromaniei*, revista *Muzeului*, dar și lucrările monumentale, *Dicționarul limbii române* și *Atlasul lingvistic român*, au asigurat continuitatea spiritului Școlii clujene prin interesul remarcabil manifestat, în continuare, pentru studiul limbii române contemporane.

Bogăția deosebită a materialului lingvistic, dar și numărul mare al reprezentanților acestei școli filologice ne-au obligat la anumite restricții, vizibile și în structura tezei noastre. Astfel, în capitolul al II-lea am încercat să înfățișăm, în linii generale, situația filologiei clujene din perioada anilor 50-70, cu prelungiri până în prezent, amintindu-i pe reprezentanții cei mai de seamă, Ioan Pătruț, Romulus Todoran, Pompiliu Dumitrașcu, la care s-au adăugat mai târziu profesori care, pornind de la fapte de limbă română, au deschis noi orizonturi, moderne, cu care lingvistica actuală se mândrește, semiotica, teoria textului, pragmatica și ecolingvistica.

În finalul capitolului ne-am exprimat și opțiunea de a ne ocupa doar de gramaticienii clujeni, aducând și două motive: vastitatea subiectului, pentru care ar trebui un timp de lucru mult mai extins decât cel alocat realizării unei teze de doctorat, și unitatea necesară unui asemenea demers.

Ca urmare, în capitolul al treilea, *Gramaticieni*, care este și nucleul de bază al tezei noastre, ne-am oprit asupra operei profesorilor, Mircea Zdrengea, Cornel Săteanu, D. D. Drașoveanu, Ștefan Hazy, Viorel Hodiș, Gligor Gruică, Dumitru Bejan, G. G. Neamțu, Maria Vulișici Alexandrescu, încercând să surprindem principalele idei și concepte pe care aceștia le-au urmărit, le-au analizat și le-au dezvoltat.

În felul acesta am menținut o unitate a lucrării, ocupându-ne doar de gramaticieni, omițându-i pe cei care au abordat și alte domenii, precum stilistica, dialectologia, slavistica, teoria textului ori pragmatica. Chiar și dintre gramaticieni, nu i-am cuprins pe toți, ci numai pe cei care, prin activitatea lor, au contribuit la o mai bună vizibilitate a acestei universități în cercurile lingvistice românești. În acest sens ne-am ghidat după prezența lor, mai mare sau mai redusă, cu citate ori numai în bibliografie, în lucrările de specialitate ale altor lingviști din țară sau din străinătate.

Ca metodă de lucru, două au fost direcțiile principale de investigare: (1) culegerea și prelucrarea datelor referitoare la gramaticienii amintiți și (2) studiul de ansamblu al operei fiecărui reprezentant, pentru evidențierea ideilor și conceptelor puse în circulație. Astfel, am putut compara rezultatele vehiculate de profesorii clujeni cu cele din lucrările academice ori cu ale altor cercetători români și străini.

În capitolul al IV-lea am oferit un *Glosar de termeni, concepte, afirmații, idei, ipoteze, formulări utilizate de gramaticienii clujeni*, pentru a evidenția, și în acest fel, contribuția lingviștilor clujeni la îmbogățirea acestui domeniu de activitate și situarea lui la nivelul lingvisticii europene și mondiale.

În capitolul V am prezentat o bibliografie a scrierilor acestor autori, urmată de *Concluzii și Bibliografie*.

Revenind la conținutul tezei noastre, menționăm că am ales să prezentăm activitatea individuală a autorilor, relativ în ordine cronologică, pentru a surprinde cât mai bine personalitatea și aportul fiecăruia la dezvoltarea studiilor de gramatică românească. Redăm aici în rezumat contribuțiile câtorva dintre ei.

Activitatea didactică și științifică a lui Mircea Zdrengea (1914-2001) este legată, îndeosebi, de studiul morfologiei limbii române. „Harul său didactic, sublinia G. Gruică, se manifesta în echilibrul pe care îl realiza între rigoarea științifică a conținutului și accesibilitatea metodologică a expunerii. Traducea într-o terminologie familiară conceptele greoaie ale noilor metode de cercetare, le explica pe îndelete, cu claritate, le făcea digerabile. O disciplină aridă, cum e morfologia, devenea accesibilă tocmai prin accentul pus pe aspectul

metodologic”¹. Mircea Zdrenghea a fost profesorul care a făcut trecerea între generația „de aur” a Școlii clujene de filologie, manifestată între cele două războaie mondiale, și noua generație de după cel de-al doilea război mondial, din care și „ilustrul” profesor a făcut parte.

Dacă ne referim la cursul de morfologie, publicat în formă litografiată în anul 1970, trebuie să menționăm că ideea de la care a pornit în întregul demers a fost aceea a strânsei legături între morfologie și sintaxă: „modificarea formei cuvintelor este cerută de stabilirea raporturilor posibile între noțiunile exprimate prin cuvintele respective, adică, altfel spus, morfologia există fiindcă există sintaxa” și „între amândouă există o strictă interdependență, niciuna neputând exista fără cealaltă” (AGS: 51).

Vorbind de *categoriile gramaticale*, autorul subliniază faptul că modificările morfologice „nu se fac la întâmplare, ci potrivit categoriilor gramaticale (gen, număr, caz, timp etc.)”, ceea ce înseamnă că acestea reflectă „proprietățile esențiale ale obiectelor, precum și relațiile cele mai generale dintre ele”, constituind, în același timp, „modul intern de organizare a materialului de forme dintr-o limbă” (Curs: 5). Categoriile gramaticale și mijloacele prin care se realizează (adică „indicii formali proprii”) diferențiază limbile și atestă specificitatea lor.

În ceea ce privește *genul personal*, despre care au scris mai mulți specialiști, profesorul clujean susține teza lui Al. Rosetti că acesta este „o mărturie despre grija limbii române de a crea o diferență între numele comune și numele de persoană sau personificate”.

Și categoria gramaticală a *cazului* este privită prin prisma legăturilor dintre morfologie și sintaxă, cazul nefiind altceva decât forma pe care o iau substantivele și substitutele sale pentru exprimarea raporturilor sintactice.

„*Nominativul*, deși ca formă este egal cu acuzativul, nu poate fi confundat cu acesta, fiindcă el nu este cerut niciodată de un verb, așa cum este acuzativul, ci, din contră, *el cere un verb*², idee reluată, analizată și fundamentată de D. D. Drașoveanu, atunci când a susținut teza dependenței predicatului față de subiect (Drașoveanu, 1997: 205-208) sau cea a ierarhizării cazurilor. Nominativul este numit și *caz independent, direct* sau *casus rectus* și are funcțiile sintactice de subiect, nume predicativ și apozitie³, iar în cadrul raportului de subordonare, nominativul este *regent*, atât al predicatului⁴, cât și al atributului, din care cauză prof. Zdrenghea consideră „că ar fi mai nimerit ca nominativul să fie numit *caz regent, caz al non-*

¹ Gruică 2001: 3.

² Zdrenghea, *Curs*, p. 19; 21, nota 3, cu trimitere la D. D. Drașoveanu, *Despre natura raportului dintre subiect și predicat*, în CL, III, 1958, p. 175-182.

³ Zdrenghea, *Curs*, p. 21.

⁴ Cf. Drașoveanu, CL, III, 1958, p. 175 și 181.

subordonării, iar genitivul, dativul și acuzativul cazuri *dependente*, fiindcă se caracterizează prin subordonare” (Zdreghea, *Curs*: 22).

Despre acest curs, însuși Mircea Zdreghea afirmă: „Din 1952, când mi s-a încredințat cursul de *Limba română contemporană*, atenția mea s-a oprit asupra problemelor de gramatică, îndeosebi de morfologie, pe care nu le credeam explicate satisfăcător: *O nouă clasificare a părților de vorbire*, *Este vocativul un caz?* - sunt câteva articole și studii în care încerc să lămuresc unele probleme. Rezultatele la care am ajuns formează, cred, latura personală a cursului.”⁵

Echilibrul între rigoarea științifică și accesibilitate, pe care le-am surprins în lucrările profesorului Mircea Zdreghea, se manifestă și în „monumentala ediție” – cum o numește G. Gruia⁶, sau „lucrare cu mărime și valoare de monument”, după expresia lui D. D. Drașoveanu⁷ – a operei lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, precum și în celelalte studii legate de această lucrare sau de istoria lingvisticii românești.

Scopul acesteia, arăta profesorul Zdreghea, a fost acela de a „demonstra latinitatea limbii noastre, romanitatea și continuitatea poporului român în Dacia și, prin aceasta, vechimea sa incontestabilă”, într-o perioadă în care „poporul român din Transilvania era lipsit de drepturi politice și sociale, pe motivul că ar fi venit mai târziu pe aceste locuri”⁸.

Așadar, scrierile profesorului Zdreghea, inclusiv cele dedicate lucrării lui S. Micu, fac dovada meticulozității sale asupra subiectelor studiate. Ca întindere, ele sunt reduse, dar bogate în idei și fapte demne de reținut. De aceea, se cuvine să-i apreciem meritele de cercetător neobosit în domeniul limbii, în special al morfologiei, de care se simțea atras în mod deosebit. Drept urmare, Mircea Zdreghea este citat și se află în bibliografia majorității lucrărilor de gramatică românești, inclusiv în noua *Gramatică a Academiei* (edițiile 2005, 2008, 2010).

Personalitate marcantă a lingvisticii românești din a doua jumătate a sec. XX a fost D. D. Drașoveanu, care s-a remarcat ca un adevărat continuator al „Școlii filologice clujene” din perioada interbelică, impunându-se de la început prin finețea și rigurozitatea analizei gramaticale. „Studiile și articolele sale, spunea prof. G. G. Neamțu, sunt de o mare densitate,

⁵ Apud Viorel Hodiș, *Articole și studii*, 2, 2006, p. 265.

⁶ *Mircea Zdreghea (1914-2001)*, în *Dacoromania*, s. n., V-VI, 2000-2001, Cluj-Napoca, p. 338;

⁷ *Prof.dr. Mircea Zdreghea*, în *Studia*, XXIX, 1984, p. 78.

⁸ *Elementa linguae*, p. 11.

într-o redactare aproape matematizată, încât fiecare studiu poate fi considerat un „rezumat” sau un set de „concluzii” la o lucrare mai amplă”⁹.

Primul articol îi apare în 1954, *Concesivă sau adversativă?*, dar se face cunoscut prin apariția lucrării *Analize gramaticale și stilistice*, semnate de D. D. Drașoveanu, Pompiliu Dumitrașcu și Mircea Zdrenghea, ed. I, București: Editura științifică, 1959; ed. II, București: Editura științifică, 1966. Capitolul teoretic, de la începutul cărții, *Elemente de analiză sintactică (frază)* (p. 9-48), ca și cel practic, de *Analize gramaticale* (p. 63-154), semnat împreună cu Mircea Zdrenghea, îl prezintă ca pe un sintactician format, cu aplecare spre sintaxa sincronică, fapt ce-i va marca întreaga operă până la sfârșitul vieții.

Și cursul ținut în fața studenților ni-l prezintă ca pe un remarcabil pedagog și iscusit metodician, așa cum a rămas el și în memoria studenților săi. „Cursul său, remarca profesorul Ștefan Oltean, unic la Facultatea de Litere prin forța și spectacolul său, a creat o stare de efervescență în rândul celor care îl audiau. Fenomenul nu poate fi rupt de intuițiile absolut geniale, de logica impecabilă a gândirii sale, clădită pe argumente, contraargumente și contraargumente la contraargumente”¹⁰. Analizele gramaticale făcute de D. D. Drașoveanu, sublinia și Mircea Popa, „erau o încântare de exercițiu logic recreativ și de școală creativă, ... metodele lui de a te face să înțelegi mecanismele limbii se deosebeau cu mult de cele tradiționale, iar analizele lui gramaticale de fraze și propoziții te abăteau întotdeauna de la învățatul papagalicesc, „pe de rost”, și de la gândirea stereotipă”¹¹, el era un „eminent profesor (din păcate prea exigent cu sine însuși, din care cauză scria extrem de rar și de muncit)”¹².

Prin întreaga sa activitate, desfășurată la catedră sau vehiculată în studiile și articolele publicate, D. D. Drașoveanu și-a construit de-a lungul anilor un sistem personal, profund original de abordare a gramaticii, un sistem care, prin concepte, definiții și organizare matematică, a devenit inconfundabil. De aceea, importante au rămas ideile pe care le-a adus și le-a vehiculat în abordarea sintaxei limbii române și care au devenit un bun al studiilor de sintaxă sau, măcar, o sursă de îndelungă meditație din partea specialiștilor, precum: sintagma, relația sintactică, unicitatea, categoriile gramaticale de relație, cazurile, clasificarea lor (C₁, C₂, C₃), variația causală concomitentă, predicatul, predicat desinențial și intonațional, diatezele, elipsă gramaticală și glisare, flectivele de relație, flectivul *pe* vs prepoziția *pe*, conjunctiv vs conjunctiv etc. Și toate aceste „fenomene sintactice tratate în cuprinsul cărții

⁹ Neamțu, *In memoriam*, 332.

¹⁰ Ștefan Oltean, *Profesorul D. D. Drașoveanu*, în *Studia*, XLVI, 2001, 3, p. 11.

¹¹ Mircea Popa, *ap. Viorel Hodiș, Articole și studii*, 3, Cluj-Napoca: Editura Risoprint, 2011, p. 8.

¹² *Ap. Hodiș*, 2011: 8.

(Teze și antiteze în sintaxa limbii române) au fost privite de pe poziția **relației**, fapt ce a deschis perspective fie în dezvăluirea unor probleme inedite, fie în regândirea altora”, afirmă însuși autorul în *Postfață*.

Revenind la ordinul cazurilor, facem următoarea mențiune: „caz de ordin I, C₁, este cazul *flexionar*, singur generator al unei (unor) anumite funcții; se manifestă în substantive și pronume; C₂ este cazul manifestat *a doua oară* – împreună cu genul și numărul -, *prin acord*, în cuvântul acordat, adjectiv, participiu, ... ; C₃ este cazul substantivului, al pronomului, *cerut de prepoziții*” (p. 80-81).

De aici, prin analogie, și celelalte categorii se vor putea încadra în unul, două sau toate trei ordinele, conform schemei deduse (p. 82): gen₁, gen₂; număr₁, număr₂; persoană₁, persoană₂, persoană₃; mod₁; diateză₁; timp₁, timp₂, timp₃.

Ca urmare, prin analogie, trebuie să reținem că toate ”*categoriile₂ sunt de relație*”, iar „*categoriile₃ nu sunt relaționale*, întrucât sensul relațional este purtat de conectivul prin care s-a definit ipostaza” (p. 83).

Referitor la **al** (*a, ai, ale*), față de care s-au formulat opinii că este articol¹³, articol cu valoare de pronume¹⁴, pronume¹⁵, Drașoveanu analizează structurile în care apare: (1) alături de un genitiv sau adjectiv posesiv, dar fără un subiect/obiect la stânga lui: *ai vecinului, ai săi*; (2) cu subiect/obiect la stânga lui: *copii ai vecinului, copii ai săi*; (3) după un adjectiv: *iubitor al cărților* -, pentru a desprinde comportamentul lexemului.

Din prima situație, *ai vecinului, ai săi*, reiese că: (1) *ai* este, pe de o parte, substituibil cu un substantiv, *copiii vecinului, copiii săi*, iar pe de altă parte, poate avea și valorile substantivului: subiect: *ai mei sunt ...*, complement indirect datival: *spune-le alor mei că ...*, circumstanțial de loc: *stau lângă ai vecinului* etc. Ca urmare, valoarea de pronume este evidentă („pronumele calchiază, în principiu, toată sintaxa substantivului”); (2) nu este un semn al genitivului (*al* nu este o formă de genitiv) și nici nu justifică denumirea de *genitival* din sintagma *articol genitival*; (3) nu poate fi luat împreună cu genitivul. Rezultă deci că **al** este un termen regent, fie al unui genitiv, fie al unui adjectiv posesiv (cf. și Guțu Romalo, 1973: 82).

Din ipostaza (2) – *copii ai vecinului, copii ai săi* - se deduce că *al* nu se acordă, ci reia substantivul, fapt subliniat și de Valeria Guțu Romalo, care afirmă că *al* „are un rol asemănător cu cel pe care îl joacă formele atone ale pronomului personal în cazul dublei

¹³ Avram, 1980; Manualele școlare.

¹⁴ Iordan, 1954: 342; GA I: 107; Guțu Romalo, 1973: 82, 137; Guțu Romalo, 1974: 136; Avram, 1986: 73; Brâncuș, 220.

¹⁵ Pușcariu, 1940: 52; Zdrenghea, 1965: 129; Manoliu, 1968: 91; Coteanu, 1969: 111; Florea, 1983: 94.

exprimări a complementului” (1973: 83), și, într-un anume fel, de Ion Coteanu, când afirmă că *al* este un pronume anaforic (*ap.* Drașoveanu, 1997: 105). Reluarea presupune respectarea genului și numărului subiectului sau obiectului: *copil al vecinului, copii ai vecinului, fetiță a vecinului, fetițe ale vecinului*, ceea ce confirmă că *al* este un „substantival” (p. 105).

Ipostaza (3) – *un om iubitor al cărților* – ne duce tot la o situație de „reluare”, reluare a lui *iubitor* și nu a lui *om* (*om al cărților* înseamnă altceva). Dar pentru a demonstra că *iubitor* este substantiv și nu adjectiv¹⁶ (un substantival nu poate relua un adjectiv), Drașoveanu trimite la H. Tiktin, care numește derivatele în *-tor*, „adjective verbale substantivate” (*ap.* Drașoveanu, 1997: 105).

Așadar, analiza structurilor menționate, cu faptele desprinse de pe urma acesteia, conduc la următoarele concluzii:

- 1) *Al* este, în toate structurile, pronume, fie că ține locul unui substantiv, ca în 1., fie că reia un substantiv, ca în 2. și 3.
- 2) *Al* este regent fie al unui G_1 , fie al unui adjectiv posesiv, încât nu poate fi luat împreună cu acesta.
- 3) Posesivele se împart în două clase lexico-gramaticale: „pronume posesive” (*al*) și „adjective posesive” (*meu, mea, ...*), din paradigmele cărora *lor* trebuie exclus¹⁷ (p. 106).

Referitor la predicat, urmare a analizelor făcute, Drașoveanu consideră că în limba română putem vorbi de două categorii de predicate: **predicatul desinențial**, caracterizat prin persoană și număr, specific verbului, și **predicatul intonațional**, bazat pe ideea de *intonație*, înțeleasă ca mod de „variație de înălțime a vocii în timpul vorbirii” (DEX, s. v.), fapt care duce, potrivit conținutului, în alte două subdiviziuni: a. *predicatul intonațional hortativ-imperativ* – interjecțiile: *Na!, Iată!* – și b. *predicatul intonațional apelativ* – substantivele (în vocativ: *Ioane!* și nominativ apelativ: *Sanda!*), ele având și note comune, dar și deosebiri.

Dintre filologii clujeni ajunși la vârsta deplinei maturități, G. G. Neamțu este unul dintre cei mai fideli continuatori ai generației de după al doilea război mondial – Mircea Zdrengea și D. D. Drașoveanu -, cu precădere al celui de al doilea, față de care își recunoaște aplecarea în mai multe rânduri.

Un prim exemplu îl oferă cartea *Predicatul în limba română*, apărută în 1986, dedicată maestrului: „*Modest OMAGIU profesorului meu de sintaxă, D. D. Drașoveanu*”, și în a cărei *Prefață* citim: „Ca direcție în cercetarea particulară a problematicii faptelor de limbă aici

¹⁶ După Mioara Avram, *iubitor* este adjectiv, cu un complement indirect genitival (1980).

¹⁷ În GA, *lor* apare și la pronumele personal (p. 138), și la pronumele posesiv (p. 156).

analizate, lucrarea este tributară concepției gramaticale expuse sistematic și succesiv într-o serie de studii și articole, precum și în *Cursul de sintaxă*, ținut la Facultatea de filologie din Cluj-Napoca de către prof. univ. dr. D. D. Drașoveanu” (Neamțu, 1986: 7).

Și mai târziu, în *Teoria și practica analizei gramaticale. Distincții și ... distincții*, (ediția a III-a, Pitești, 2008), găsim următoarele afirmații: „... cartea are o personalitate a ei, una marcată de spiritul sintaxei relaționale neotradiționale clujene inițiate și profesate de aproape patruzeci de ani de regretatul profesor D. D. Drașoveanu, sintactician de mare profunzime și originalitate, profesor de excepție, printre ai cărui elevi, îmi place să spun, m-am numărat, ca de altfel, majoritatea gramaticienilor clujeni” (Neamțu, 2008: 7), sau „Concepția gramaticală de ansamblu a acestei cărți, una de orientare neotradițională, logică și parțial structuralistă, este tributară, în ceea ce are mai bun, lucrărilor lui D. D. Drașoveanu...” (Neamțu, 2008: 16).

Într-adevăr, G. G. Neamțu, în studiile, articolele și cărțile publicate, continuă și aprofundează idei lansate de D. D. Drașoveanu, ajungând, de cele mai multe ori, la completarea rezultatelor magistrului sau chiar la altele mai bogate și mai nuanțate.

Între cele mai importante probleme asupra cărora s-a aplecat sunt: predicatul, predicatul nominal, predicatul compus sau complex, diatezele, lexeme cu mai multe valori, problema cazurilor etc.

Din analiza pe care am făcut-o în teza noastră asupra acestora, am constatat că rezultatele și modul de prezentare este mult îmbogățit, mai argumentat și deosebit de convingător. Însăși analiza pe care o face asupra cazurilor aduce un plus de înțelegere și confirmă, încă o dată, valabilitatea structurării lor, făcută de D. D. Drașoveanu, în trei categorii: cazuri de ordinul I, generatoare de funcții, de ordinul al II-lea, angajate prin (de către) acord, și de ordinul al III-lea, cerute de prepoziții (Drașoveanu 1997: 94-100).

De altfel, chiar autorul în cauză menționează contribuțiile pe care le are în domeniul gramaticii: „interpretarea lui *cel* în toate contextele, inclusiv în „structura” superlativului relativ, ca pronume (adjectiv) demonstrativ semiindependent; statuarea unui *acuzativ al timpului* în română (cu argumentele de rigoare) în detrimentul unui statut adverbial; teoretizarea și argumentarea conceptului de formă *procazuală* (= formă invariabilă de nominativ-acuzativ pe pozițiile unui genitiv-dativ: *Pro G, Pro D*), cu aplicație în sfera substantivului și a pronumelui; o clasificare categorial-relațională a atributului în limba română până la ultimele detalii și consecințele terminologice; formularea principiului *exclusivității / unicității* mijloacelor relaționale în subordonare; afirmarea și argumentarea unui conținut lexical-semantic diferit de zero pentru orice verb, inclusiv pentru așa-zisul

copulativ *a fi*; reevaluarea morfologică a unor formații cu relativele *cât, ce* ș. a., prin trecerea lor de la conjuncții (locuțiuni conjuncționale) la *adverbe* și *locuțiuni adverbiale relative atipice* (cu funcții sintactice autonome); diminuarea numărului de „monștri sintactici” de tip „prepoziție + adjectiv” prin interpretarea adjectivului ca *substantiv* provenit din adjectiv prin conversiune nemarcată; identificarea mijloacelor de realizare în expresie a *înțelesului categorial* (în accepție coșeriană); încadrarea la sintagme (= grupări de doi termeni și relația dintre ei) a tuturor formelor verbale însoțite de un *reflexiv*, inclusiv de *se* „impersonal”; stabilirea unui inventar de *probleme în litigiu* (peste 20) privind *morfosintaxa posesivelor*; afirmarea și argumentarea ideii că *al (a ...)*, exceptând calitatea de morfem în structura numeralului ordinal, este întotdeauna *pronume posesiv* (semiindependent), inclusiv în ipostaza de *dublant* (prin anticipare sau reluare) a substantivului obiect posedat” (Neamțu 2014: X-XII)

Se cuvine să facem și mențiunea că profesorul G. G. Neamțu face trimitere la D. D. Drașoveanu ori de câte ori un anumit aspect a fost discutat și de acesta, ceea ce trebuie considerat atât ca un omagiu și prețuire a mentorului său, cât și ca probitate științifică de excepție față de sine însuși.

Un merit în modelarea gramaticii românești revine profesorului Cornel Săteanu. Prin articolele sale, dar mai ales prin cartea *Timp și temporalitate în limba română contemporană*, recenzată de doi dintre profesorii clujeni, Kis Emese și G. G. Neamțu, C. Săteanu s-a remarcat ca un abil gramatician.

Lucrarea amintită este o cercetare monografică asupra exprimării ideii de timp în româna contemporană prin sintagme verbo-adverbiale, în care interacțiunea verb/ adverb este direcționată în ambele sensuri, dinspre verb spre adverb și dinspre adverb spre verb. Concludent în acest sens este capitolul *Actualizarea lingvistică*, unde, în cadrul unei prezentări grafice, unitare și coerente a ideii de timp, autorul prezintă axele temporale ale „scurgerii timpului” – cea primară și cea secundară. Prima conține timpurile verbale care raportează acțiunea direct la momentul prezent (prezentul, perfectul simplu, perfectul compus și viitorul I), iar a doua, cea secundară, care este formată din timpurile care au alt punct de referință decât prezentul, respectiv trecutul și viitorul (imperfectul, mai mult ca perfectul și viitorul II).

Bazat pe o analiză faptică impresionantă, cum afirmă G. G. Neamțu (1981: 344), autorul deduce, assemblează, corectează și reface părțile sistemului, integrând armonios și contribuțiile anterioare, pentru ca în final să prezinte sistemul construit într-o formă încheagată,

nuanțată și detaliată a specificului exprimării conceptului de timp, cu exemple sprijinite pe date statistice, după formula aproximării.

Accentuând latura adverbială, C. Săteanu limitează inventarul de unități ce compun sistemul temporal adverbial la 55 de adverbe (locuțiuni adverbiale), distribuite, pe baza funcției (valorii semantice), în trei subsisteme: **adverbe datante** (*acum, azi, ieri, mâine, atunci* etc.), **adverbe durative** (*mereu, niciodată, oricând* etc.) și **adverbe iterative** (*seara, uneori, câteodată* etc.). Suplimentarea de date oferite de distribuție aduce și alte precizări cu referire la apropierea și distincțiile dintre anumite timpuri verbale și adverbele de timp.

Concluzia care se degajă din lucrare este aceea că „stabilirea timpului și exprimarea lui în limba română contemporană se face prin conexiunea semantică degajată din contextele adverbiale de timp, prin relațiile sintagmatice verbo-adverbiale” (p. 243).

Ca urmare, prin modul în care a gândit subiectele tratate - sintagma, atributul, predicatul compus, ideea de timp în gramatică -, prin metoda de cercetare utilizată, dar mai ales prin concluziile formulate, opera lui C. Săteanu s-a impus în cercurile de specialitate și a constituit punctul de plecare pentru alte studii și cercetări.

În ceea ce-i privește pe G. Gruică, Ștefan Házzy, Dumitru Bejan, Viorel Hodiș, Maria Vulișici Alexandrescu, ținem să precizăm că și ei au reluat unele teme dezbătute de maestrul lor, precum: *predicatul și predicativitatea* (Șt. Házzy), *acordul în limba română* (G. Gruică), *apozitia, elementul predicativ suplimentar* (V. Hodiș), *statutul unor adverbe și conjuncții* (Șt. Házzy, M. Vulișici-Alexandrescu) sau au elaborat lucrări de gramatică: *Gramatica limbii române. Compendiu* (D. Bejan), *Sintaxa limbii române* (M. Vulișici Alexandrescu). S-au remarcat însă, în mod deosebit, în domenii adiacente: *gramatica contrastivă* (Șt. Házzy), *probleme de cultivare a limbii* (G. Gruică, V. Hodiș).

Un mare merit al lor constă în faptul că reluând unele teme, le-au modelat, le-au amplificat și le-au completat cu sublinieri noi și cu fapte inedite.

În general, autorii de care ne-am ocupat au puține lucrări editate (D. D. Drașoveanu, Mircea Zdrengea, C. Săteanu, Ștefan Házzy ș. a.), dar s-au remarcat printr-o asiduă activitate revuistică, cu studii și articole de specialitate de o mare probitate științifică și de o mare bogăție de fapte.

Am subliniat pe parcursul derulării expunerii noastre că există locuri comune în perimetrul „școlii clujene de morfosintaxă”, care au devenit, nu numai pentru cei instruiți și formați la Cluj-Napoca, ci pentru mulți alții, „aproape bunuri de larg consum”. Amintim câteva, la care face referire și profesorul Neamțu, în recenta carte, *Studii și articole gramaticale: monosubordonarea elementului predicative suplimentar; interpretarea numelui*

predicativ ca *funcție sintactică de sine stătătoare*, neinclusă în predicat; realizarea cazuală exclusiv nominativă a subiectului, cu taxarea aparentelor realizări în alte cazuri (genitiv, dativ, acuzativ) drept “false” excepții, inclusiv prin relative - de aici soluția decumulării în analiză a relativelor „cumulante”; *dubla / multipla* subordonare la nivel interpropozițional; *apozitia* – nonfuncție sintactică, fapt de nonraport, din categoria paranteticului; respingerea unei coordonări *conclusive* și asimilarea ei celei *copulative*; *subordonarea* formală prin acord (în număr și persoană) a *predicativului* față de *subiect*, negând calitatea acestuia din urmă de subordonat (= complement privilegiat) al verbului-predicativ sau de plasare într-un raport de interdependență (= dependență bilaterală); ocuparea poziției de predicat a verbelor la forme *nepersonale* (infinitiv, gerunziu, supin) din *contrageri* și renumirea în consecință – *propredicativ*; distincția, la nivelul regenților, între *regim* și *restricție selecțională*; caracterul exclusiv *binar* al sintagmei; antinomia *sens lexical* (= noțional, calificativ, adverbial) vs. *sens relațional* și, de aici, antinomia *lexem* vs. *relativ*; reducerea tipurilor de *relații sintactice* la două (și exclusiv două) – *coordonare* vs. *subordonare*, opuse printr-un set de trăsături obiective; antinomia acord *paradigmatic* vs. acord *sintagmatic*, unul nerelațional, celălalt relațional (și generator de funcții); rafinarea succesivă a *clasificării funcțional-relaționale* a cazurilor (caz₁, caz₂, caz₃) (Neamțu 2014: IX-X).

Ultimul capitol propriu-zis al tezei noastre, *Glosar de termeni, concepte, afirmații, idei, ipoteze, formulări utilizate de gramaticienii clujeni* (p. 144-170), prezintă, ca articole de dicționar, 111 formații în ordine alfabetică.

Acestea sunt fie specifice școlii clujene, fie se întrebunțează în anumite accepțiuni. La majoritatea formațiilor, în afară de descrierea de tip dicționar, dăm și sursa (gramaticienii și lucrările în care apar) și unele raportări la interpretările curente/oficiale (GLR 1963, GALR 2005/2010 etc.).

În acest capitol încercăm să surprindem în esență în ce constă individualitatea gândirii gramaticale clujene în perioada postbelică (cititorul avizat poate face imediat raportarea acestor concepte, idei, ipoteze etc. la alte interpretări din gramatica actuală).

Cele mai multe formații sunt date în perechi antonimice, subliniindu-se opoziția atât între membrii perechii, cât și față de alte accepțiuni, unele curente.

La modul ilustrativ, reținem aici doar câteva: *acord sintagmatic* vs *acord paradigmatic*, *acord generator de funcții* vs *acord negenerator de funcții*, *acord în număr și persoană* vs *identitate în număr și persoană*, *aderență* vs *juxtapunere*, *apozitie reală* vs *apozitie falsă*, *atribut nedislocat verbal* vs *atribut dislocat verbal*, *categorii gramaticale prime* vs *categorii gramaticale secundare*, *caz₁* vs *caz₂* vs *caz₃*, *complemente cazuale* vs

circumstanțiale cazuale, condiționare sintactică univocă vs condiționare sintactică biunivocă, flective de relație vs flective de opoziție, flexiune cazuală primă vs flexiune cazuală secundă, monosubordonare vs dublă subordonare, forme cazuale vs forme procazuale, intra- vs extra-, nonflexiune cazuală primă vs nonflexiune cazuală secundă, predicat desinențial vs predicat intonațional, predicat vs propredicat, pronume semiindependent titular vs pronume semiindependent dublant, să – conjuncție vs morfem, sensuri relaționale vs sensuri nerelaționale, sintagme condiționate vs sintagme necondiționate, sintagme intrapropoziționale vs sintagme interpropoziționale, termen vs membru, tranzitivitate blocată vs tranzitivitate consumată, unicitate vs multiplicitate etc.

Dintre formațiile în afara perechilor, cu accepțiuni tranșante, univoce, reținem aici: *acuzativul timpului, adjectivalul, substantivalul, adjunctul predicativ, adjunctul verbal, adverbul propozițional, apozitia rezumativă, auxiliarul relațional, contragerea, reducerea, decumularea relativelor, gramatemul, relatemul, monștrii sintactici, paranteticul, subordonarea predicatului față de subiect, propredicatul, relația sintactică, inexistența unei coordonări conclusive, sintagma (coordonativă și subordonativă), subiectul Ø, funcția sintactică, multiplicitatea, direcția (sensul) relației etc.*

În mod sigur, mai sunt și alte formații nereținute aici, dar noi ne-am oprit asupra acestora ca relevante.

Orizontul de cunoștințe, de fapte noi cu care am venit în contact prin parcurgerea lucrărilor acestor personalități, ne determină să afirmăm că fiecare autor în parte poate fi obiectul de cercetare/studiu pentru multe alte teze de doctorat sau lucrări de specialitate, cu care suntem convingși că ne vom întâlni.

Cuvinte cheie: relație, sintagmă, acord, unicitate, monștri sintactici, Școala de gramatică neotradițională relațională clujeană.

CUPRINS

SIGLE ȘI ABREVIERI	3
ARGUMENT	4
CAPITOLUL I. Perioada interbelică	6
CAPITOLUL II. Perioada postbelică	20
CAPITOLUL III. Gramaticieni	29
1. Mircea Zdrenghea	29
2. Cornel Săteanu	52
3. D. D. Drașoveanu	54
4. Ștefan Házzy	82
5. Viorel Hodiș	90
6. Gligor Gruită	95
7. Dumitru Bejan	108
8. G. G. Neamțu	111
9. Maria Vulișici Alexandrescu	138
CAPITOLUL IV. Glosar de termeni, concepte, idei utilizate de filologii clujeni	144
CAPITOLUL V. Bibliografia operei autorilor studiați	171
CONCLUZII	200
BIBLIOGRAFIE ȘI ABREVIERI	203
Cuprins	217